

**Ahmet
Altan**

**MADAM
ŽIVOT**

PREKLAD LADISLAV BODÍK

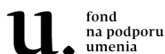
Cradle to Cradle Certified™ je globálne uznávaný štandard bezpečných a cirkulárnych výrobkov. Papier Munken Print Cream od spoločnosti Arctic Paper Munkedals použitý na predsádky a vnútorný blok tejto knihy je Cradle to Cradle Certified™ na bronzovej úrovni.

Ahmet Altan

Madam Život

Preklad tejto knihy vo forme štipendia podporil
z verejných zdrojov Fond na podporu umenia.

Ahmet Altan
HAYAT HANIM (LADY LIFE)
COPYRIGHT © Ahmet Altan 2020

TRANSLATION © Ladislav Bodík 2021
COPYEDITING Jana Šulková
COVER & ILLUSTRATION © Barbora Šajgalíková
SLOVAK EDITION © Inaque 2021
ISBN 978-80-8207-137-8
ISBN E-BOOK 978-80-8207-138-5

Ahmet Altan
Madam Život

INAQUE

Životy sa menili cez noc. Všetko bolo také prehnité, že práchniveli i korene, vďaka ktorým si životy udržiavali spojenie s vlastnou minulosťou. Ľudia, ponášajúc sa na kačky v jarmočnej strelnici, žili s vedomím, že ich jediný výstrel môže zraziť k zemi a celkom zničiť.

Život sa zo dňa na deň zmenil aj mne. Lepšie povedané, môjmu otcovi. Ocitli sme sa v situácii, ktorej som vlastne ani veľmi nerozumel. Istá veľká krajina oznámila, že končí s odberom rajčín, čím sa tisícky akrov pôdy šmahom ruky zmenili na šarlátovo sfarbené smetisko. Otec so svojou pološialenou húževnatosťou prejavujúcou sa u ľudí, ktorí nerobia to, čo by mali, investoval všetky svoje peniaze do jedinej plodiny a prosté tri slová ho celkom zruinovali. Prišli sme o všetko. Ráno po ťažkej noci dostal porážku.

Pád to bol taký tvrdý, že sme ho ani nestihli oplakať. Ako by nás postihol ukrutný závrat. Boli sme síce ešte schopní ako-tak vnímať okolitý život i otcovu smrť, no zorientovať sa v tom všetkom sme sa už nedokázali. Život, ktorý sa nemal nikdy zmeniť, sa odrazu so zarážajúcou ľahkosťou rozbil na kúsky. Padali sme do neznáma a ja som ani len netušil, aký tvrdý bude dopad. Mal som sa to dozvedieť až neskôr.

Zostali nám nejaké matkine peniaze a skleník s pol akrom kvetinových záhonov, ktorý jej otec daroval pre radosť. „Nájdem spôsob, ako ťa udržať na škole, ale časy luxusu sú preč,“ upozornila ma matka. Už samotné štúdium literatúry vo vyblýskanom kampuse sa stalo luxusom, no o jeho zanechaní nechcela ani počuť.

Môj nebohý otec spočiatku nástojil, aby som šiel štu-

dovať agronómiu, ale napokon som si presadil literatúru. Myslím si, že na moje rozhodnutie malo okrem záľuby v dobrodružnej samote v obklúčení románov vplyv i moje vnútorné presvedčenie, že nech je už voľba akákoľvek, neohrozí môj zabezpečený život v budúcnosti.

Týždeň po otcovom pohrebe som sa autobusom vrátil do mesta, kde sídlila univerzita. Nasledujúci deň ráno som požiadal o sociálne štipendium. Patril som k dobrým študentom, takže mi ho prideliť.

No nemohol som si už dovoliť platiť nájom za priestraný trojizbový dom, v ktorom sme bývali s jedným kamarátom. Našiel som si teda izbietku na ulici so zábavnými podnikmi, kam sme zvykli so spolužiakmi chodiť. Izba sa nachádzala v šesťposchodovej budove z devätnásteho storočia s fasádou pokrytou fialovými vistériami a malými balkónikmi s ornamentálnymi zábradliami z čierneho kovaného železa. Drevený výťah umiestnený v starožitnej kabíne už nefungoval. Miesto museli postaviť ako hostinec pre obchodných cestujúcich, no teraz slúžilo ako ubytovňa a jednotlivé izby boli na prenájom.

Skôr než som sa tam nastahoval, vyčlenil som si zopár kusov svojho oblečenia a následne som v nezmyselnom záchvate zúrivosti, akoby mstiac sa za to, čo sa nám stalo, hlboko pod cenu predal zvyšné šatstvo, knihy, mobilný telefón a počítač akýmsi podomovým priekupníkom.

V izbe bola posteľ s mosadzným zadným čelom, starosvetký drevený nočný stolík, malý okrúhly konferenčný stôl s prasklinou presne cez stred, stojaci vedľa balkónových dverí, stolička a zrkadlo visiace na stene. Miestnosť s toaletou a sprchou bola veľkosti malého šatníka. Kuchynka v izbe nebola. Na jedenie sme využívali veľkú spoločnú miestnosť na druhom poschodí. Uprostred stál dlhý stôl z hrubo rezaného dreva s dvoma dlhými lavicami na oboch stranách. Prinajmenšom päťdesiatročná chladnička značky Frigidaire vrčala a chrčala, občas ňou dokonca heglo. Nabie-

lo vykachličkovaný pult, umývadlo s bronzovou batériou z devätnásteho storočia s porcelánovými kohútikmi a francúzskymi nápismi *chaud* a *froid*, samovar, v ktorom vždy bol akousi záhadou horúci čaj, a televízor – o to všetko sme sa v našej spoločnej kuchyni delili.

Izba mala veľmi pekný balkónik. Zvyčajne som si naň vytiahol stoličku, posadil sa a pozoroval dláždenú ulicu. Po siedmej hodine večer sa začínala zaplňať.

Okolo deviatej už po dlažbočných kockách nebolo ani stopy, pestrý dav dýchajúci ako jeden človek neustále naberal na sile, až napokon zmohutnel natoľko, že pokryl celučkú ulicu. Opar stúpajúci z ulice voňal anízom, tabakom a vyprázanými rybami. Zaznieval z nej smiech, hvizd píšťalky, radostné výkriky. Zdalo sa, že keď ste už raz vstúpili na toto javisko, všetko odohrávajúce sa mimo neho odplávalo do zabudnutia a všetkých prítomných razom opantala prechodná blaženosť. Z odstupu som sa prizeral prchavej vitálnosti, ktorá mi bola nadobro odopretá.

Nájomníci si jedlo varili v kuchyni. Označili si ho a potom odložili do chladničky. Nikto sa nedotkol ničoho, čo mu nepatrilo. V tejto budove plnej študentov s prázdnyimi vreckami, transvestitov, Afričanov, ktorí vyrábali a predávali falošný luxusný tovar, mladých nádenníkov z vidieka, vyhadzovačov a zberačov riadu pracujúcich v neďalekých reštauráciách vládol záhadný zmysel pre pokoj a poriadok. Správca budovy sa ani raz neukázal, no všetci sa cítili v bezpečí. Nebolo žiadnym tajomstvom, že podaktorí nájomníci sa tam vonku venujú nejakej forme nie práve najčestnejšieho podnikania, ale dnu z tej temnoty nepreniklo nič.

Nevedel som variť, ale pravda je taká, že som nemal dost peňazí, aby som si kúpil poriadne mäso a zeleninu. Okrem toho som bol príliš lenivý sa o to vôbec pokúšať. V potravinách na rohu som si väčšinou kúpil pol bochníka chleba

a syr. To bola moja poživeň. Myslím si, že som sa nijako neodlišoval od zvyšku „novej chudoby“, a prehnaným, ba až groteskne nešikovným spôsobom som sa snažil pretĺcť sa situáciou, v ktorej som sa ocitol.

Svoju studenú „stravu“ som vždy zjedol v kuchyni. Jedlo som zapil aspoň šálkou horúceho čaju. Zistil som, že vyhadzovač v čiernom tielku s potetovaným bicepsom vyváral exotické jedlá a ponúkal nimi každého, kto sa práve objavil v kuchyni. Pripravoval prazvláštne chody, biftek na ananáse alebo duseného morského ostrieža so zázvorovou omáčkou.

Budova mala svoju spravodajskú sieť. Tá bola rovnako nepochopiteľná ako jej bezpečnostný systém; každý čosi vedel o ostatných. Už ani neviem ako, no dozvedel som sa, že transvestita menom Gülsüm, ktorý býval vedľa mňa, bol zamilovaný do ženatého kuchára, mladému mužovi o dvoje dverí ďalej nikto nehovoril inak ako Básnik, statný černochoz prezývaný Mogambo cez deň predával falošné kabelky a v noci si privyrábal ako gigolo a jeden z dedinských chlapcov postrelil bratranca. V kuchyni sa občas čosi pošepkávalo, čiže sme boli po celý čas v obraze.

Pozdravil som sa a prehodil pár slov s každým, ale s nikým som sa nekamarátil. Skutočne rád som sa rozprával iba s Tevhide. Mala len päť rokov a bolo to jediné dieťa v budove. So svojimi nedbalo nakrátko ostrihanými vlasmi a sýtozelenými očami, ktoré po všetkom zvedavo pokukovali, pôsobila ako ligotavá kvapka vody.

Pri našom prvom stretnutí mi maličkým prstom naznačila, aby som pošliel bližšie, a potom mi čosi pošepla, akoby sa mi zverovala s hlbokým tajomstvom. „Vieš, že existuje číslo tisícpäťsto?“ opýtala sa ma. „Naozaj?“ začudoval som sa. „Prisahám. Dnes mi to povedal kamarát.“

Keď Tevhide a jej otec neboli v kuchyni, zvyčajne som iba zjedol chlieb a syr, vypil zopár šálčiek čaju a odobral sa späť do izby. Z balkóna som chvíľu pozoroval ulicu a potom

som si šiel listovať v slovníku mytológie. Ten som sa nedokázal prinútiť predať. Tisícky rokov stará predstavivosť, ktorá nám dala bohov oveľa horších ako ľudia, nekonečné vojny, milostné dobrodružstvá, zlo, závišť a chamtivosť, mi pomáhala zabudnúť na svet, v ktorom som žil.

V meste sa so svojou neodvratnosťou a pompou udomáčňovala jeseň. Vonku sa ochladilo a nám sa začali prednášky.

Jedného večera, keď som práve sedel v kuchyni a jedol, sa ma ktosi, koho som ani nepoznal po mene, spýtal, či nechcem po škole brigádovať. Pláca nebola ktovieaká, ale práca ľahká. Ponuku som bez váhania prijal. Potreboval som každý cent. Chlapík mi podal vizitku. Bol na nej nápis *Priateľský Komparz*. Nasledujúci deň som sa vybral na adresu uvedenú na vizitke.

Bolo to pred rokom. Vtedy som ešte netušil, že nedostatok odhodlania v spojení s tendenciou života plynúť v ústrety náhode boli natoľko závažné, že aj ten najkrehkejší dotyk – jediné slovo, náznak alebo vizitka – dokázal zmeniť jeho trajektóriu.

II

Zišli sme štyri poschodia. Chlapík mi otvoril dvere a nechal ma vojsť dnu. Ocitol som sa v osvetlenej temnote.

Keď som si od vchodu pohľadom premeriaval obrovskú oválnu sálu s klenutým stropom, oči mi ožiarila plejáda svetiel. Privrel som ich a zase pomaly otvoril. V silnej, takmer agresívnej žiare zo stropných reflektorov sa ľudia a predmety v miestnosti ponášali na nadpozemské bytosti. Odrazy purpurového, levandulového a modrého svetla na stene ustavične menili polohu, akoby chceli súťažiť s hryzavou žiarou reflektorov.

Rovno pod klenbou sa v asi tridsaťcentimetrovej výške nad zemou týčil stupienok. Okolo neho boli do tvaru polmesiaca naaranžované stoly. Stoličky v saténových návlekoch zozadu zdobili stuhý. Vľavo na pódiu sedel orchester, všetci hudobníci mali oblečené ružové košele.

Na reflektoroch boli primontované clony, ktoré pohlcovali tok svetla, len čo do nich narazila jasná biela žiara. Svetlo schádzajúce po klenutom strope postupne uberalo na intenzite, a keď dosiahlo úroveň stien, takmer celkom vyhaslo. Tmavé steny obklopovala žiara.

Pomedzi osvetlené pódium a tmavé steny sa tiahlo niekoľko radov stolov. Pri každom sedela skupinka troch, štyroch ľudí.

Posadil som sa k jednému z nich vzadu.

Odrazu začala hrať hudba. Muž na pódiu vydal akýsi pokyn a vzápätí sa ľudia roztlieskali. Z neviditeľných dverí vedľa purpurových, levandulových a modrých svetiel vyšla žena v červených večerných šatách a začala spievať. Bola moletnejšej postavy. Šaty s hlbokým výstrihom jej prilie-

hali k telu, zvýrazňujúc jej prsia, zaoblené bruško a široké boky. Ani náznakom sa nesnažila zakryť svoju statnú postavu, naopak, zdalo sa, že práve svojou korpulentnosťou chce pritiahnúť pozornosť.

Ostatné speváčky, ktoré na pódium prišli po nej, boli tiež baculaté ženy oblečené v rovnako tesných večerných šatách. Jednej z nich odetej v tyrkysových šatách s vrchom z priehľadnej čipky presvitala podprsenka a veľké holé brucho.

Jakživ som nevidel toľko tučných a koketných žien pokope. Na tomto mieste platili iné estetické pravidlá ako „tam hore“. Vo svete sa priazni tešili mladé ženy s malými prsami, uzučkými perami, plochým bruchom a dlhými štíhlymi nohami, no tu sa pozornosť zameriavala na moletné ženy s plnými perami, zaokrúhlenými bruchami, ženy s hrubými a mocnými nohami, s plnými krivkami, ohybné, zrelé.

Obraz zachytený televíznymi kamerami sa vysielal na veľkú obrazovku na stene. Do záberu sa okrem speváčok niekedy dostali aj ľudia z obecnstva, pričom kamera si vždy vypichla konkrétnu osobu. Diváci sediaci pri stoloch na stupienku očividne predstavovali ostrieľanú časť publika, zdalo sa, že sú veľmi dobre oboznámení s pravidlami štúdia. V istom momente sa kamera upriamila na jednu zo žien sediacich v blízkosti pódia. Jej tvár sa objavila na veľkej obrazovke. Zázvorovo zlatý vlnitý účes, vejáriky vrások v kútikoch očí a nadvihnuté končeky pier pôsobili pozoruhodne. Najpodmanivejší bol celkový výraz jej tváre. Ukrýval v sebe iskru žoviálnosti a ona akoby sa už-už chystala utrúsiť nejaký žartík. Bola pripravená kedykoľvek vybuchnúť v smiech. Jej tvár zmizla z obrazovky skôr, ako som si ju mohol lepšie prezrieť.

Okamžite však zaujala moju pozornosť. Aj ona mala na sebe večerné šaty. Boli medovej farby, s hlbokým výstrihom a tesne obopínali jej plnoštíhlu postavu. Keď vstala a začala tancovať s ostatnými divákmi, v jej pohyboch sa skvel pôvab

a radosť. Odhalené ramená jej žiarili v odraze svetiel. Nikdy som si netrúfol odhadnúť vek ženy. Matka vpravievala: „Ľudia so šikmými očami pripadajú belochom rovnakí, mladí vyzerajú rovnako starí.“ Hádam aj mala pravdu. Každý po tridsiatke mi pripadal rovnako. Tak či onak, odhadoval som ju niekde medzi štyridsaťpäť až päťdesiatpäť.

Kým väčšina ľudí z obecnstva tancovala akosi príliš afektovane s úmyslom upútať na seba pozornosť kamery, jej pohyby boli prirodzené. Mala úžasné boky. Celá sa niesla so zvláštnou nedotknutosťou, hoci z jej vlniacich sa pohybov pulzovala priam nepredstaviteľná zmyselnosť. Bola to neuveriteľne príťažlivá žena, a predsa na nej bolo čosi, ani pomenovať som to nevedel, čo ma nabádalo k ostrážitosti. Dosiaľ mi ani len na um nezišlo, že by staršie ženy mohli byť príťažlivé. Zaskočilo ma to.

Nakrúcanie trvalo bezmála dve hodiny. Raz sa na obrazovke objavila aj moja tvár. Mne neznáme speváčky spievali piesne, ktoré som jakživ nepočul. Väčšina z nich mala napočudovanie výborný hlas. Stalo sa, že niektorá spievala lepšie ako známa celebrita, ale v istom momente svojej cesty sa či už pre nedostatok vytrvalosti, ambície, alebo preto, že sa nesprávne rozhodla, odklonila z trajektórie vedúcej k vrcholu ich umenia a skončila na televíznom kanáli určenom pre chudobné mestské štvrte. Očividne sa to na nich nepodpisalo, naopak, všetko nasvedčovalo tomu, že si svoju podzemnú slávu cielenú na okrajové štvrte užívajú.

Po skončení nahrávania reflektory zhasli, modré, levandulové, ružové lúče svetla sa vytratili a vystriedalo ich tmenné stropné osvetlenie. Stoly a stoličky naraz ostarli, na zemi znenazdajky bolo vidieť špinu, na tvárach ľudí sa prejavila únava. Vzduch v miestnosti razil puchom z vlhkého starého koberca.

Hala sa začala vyprázdňovať. Zopár ľudí odišlo do šatne prezliecť sa, ostatní sa ponáhľali preč. Ja som sa nikam nenáhlil, od stola som vstal až po hodnej chvíli a opustil som

sálu. Pri stene v tmavej chodbe bolo pár plastových stoličiek, tak som si na jednu z nich sadol. Nemal som sa kam náhliť. Navyše moja izba na ubytovni by po explózii svetiel pôsobila ponuro.

Jeden po druhom popri mne prechádzali ľudia, ktorí sa už prezliekli, až napokon chodba stíchla. Šeď stien, z ktorých sa odlupoval náter, stmavla. Začul som kroky. Žena vo večerných medových šatách. Teraz už na sebe mala štýlovú pláštenku pieskovej farby s opaskom, na nohách tmavohnedé semišové lodičky, vlasy vyčesané dohora.

Keď prechádzala chodbou, hodila po mne očkom a bez slova pokračovala v chôdzi. Klopkanie podpätkov sa vzdalovalo. Premklo ma zvláštne sklamanie. To ma prekvapilo. Neuvedomil som si, že v sebe živím nádeje, ktoré by sa dali zmarit. Zrejme niektoré veci schovávam i sám pred sebou, pomyslel som si. Počul som klopať jej podpätky. Šla hore po schodoch. Zrazu klopkanie prestalo. Otočila sa. Klopkanie sa začalo približovať.

Musela si niečo zabudnúť, napadlo mi. So sklonenou hlavou som zízal na vydláždenú podlahu. Vtom sa mi v zornom poli objavili tmavohnedé semišové lodičky, ich špičky smerovali ku mne.

„Na čo tak sklesnuto čakáš?“

Srdce sa mi tak silno rozbúšilo, že som si najprv myslel, že nezvládnem ani prehovoriť.

„Na nič,“ vysúkal som zo seba horko-ťažko.

„Nedaleko je dobrá reštaurácia,“ povedala, „chcem tam ísť na večeru. Pridaj sa, ak chceš, môžeme sa najesť spolu. Vo dvojici je to vždy lepšie.“

Ako prvé mi napadlo, že nemám čím zaplatiť za jedlo. Nevie, či to vytušila alebo sa už vopred rozhodla prísť s ponukou, lebo dodala: „Pozývam.“

„Dobre teda,“ odvetil som.

Vstal som a pobrali sme sa preč. Z budovy sme vyšli mlčky. Zamierili sme dolu ulicou. Klopkanie podpätkov neprestávalo. Ich rytmický zvuk vo mne rozprúdil krv.

Vošli sme do reštaurácie s výkladom vyplneným fľašami uhoriek a všelijakých kompótov. Nebolo tam ani nohy, bolo totiž už veľmi neskoro. Prišiel k nám čašník a povedal: „Vitajte, Hayat hanim.¹ Kde by ste ráčili sedieť?“

„V záhrade.“

Otočila sa ku mne.

„Nebude ti chladno, však?“

„Nie, nebude.“

V nevelkej záhrade bol malý rybník, uprostred ktorého stála fontánka. Nad ním sa týčila pergola. Podlaha bola vybetónovaná. Sochy bez vzájomného súvisu, jedna čudnejšia ako druhá, boli náhodne rozostavené vedľa seba: stál tam jeden zo siedmich trpaslíkov s červeným klobúkom, malá žirafa, Venuša zo sadry, pestrofarebné keramické vtáky – tie viseli z pergoly –, mačka pripomínajúca skôr rysa, princezná v modrých šatách ponášajúca sa na Snehulienku, anjel s čarovným prútikom v ruke...

Usadili sme sa pri stole prestretom na tmavočerveno. Čašník nás nasledoval aj so svojím notesíkom.

„Čo by si si dal na pitie?“ spýtala sa ma Hayat hanim. V mysli som sa pohrával s jej menom. Spôsob, akým ju čašník oslovoval, vo mne prebudil predstavu, v ktorej sa mi javila ako postava zo stredovekej romancy; Hayat hanim, opakoval som si, Hayat hanim, madam Život, madame la Vie, Lady Life, signora la Vita, seňora Vida.

„Na čo máte chuť vy?“

„Nedáme si rakiju?“

„Môže byť.“

Obrátila sa k čašníkovi.

„Prineste nám, prosím, po dvojitej rakiji a k tomu vaše skvostné meze,² ale nie priveľa, aby sme si mohli vychutnať aj hlavný chod.“

„Máš rád rybu?“ spýtala sa, opäť mi venujúc pohľad.

„Áno,“ odvetil som.

Celého ma unášal prúd ako palicu hodenú do vody.

Vzápätí, keď sa čašník vzdialil, ma vyzvala: „Prezrad' mi, čo robíš? Si študent?“

„Áno,“ pritakal som.

„Čo študuješ?“

„Literatúru.“

„Romány nečítam.“

„Prečo nie?“

„Neviem, asi ma nudia... Viem toho rovnako veľa ako spisovateľa. To, čo už o ľuďoch viem, mi stačí, od nikoho iného sa v tomto smere nič nové nenaučím.“

„Čo vás teda zaujíma?“

„Antropológia.“

Jej odpoveď bola natoľko neočakávaná, že som na ňu prekvapený civel s otvorenými ústami. Zjavne chcela vyvolať takúto reakciu. Rozosmiala sa tým najradostnejším smiechom, aký som kedy počul. Zaznievali v ňom rozmanité zvuky: ranné vtáčatá, kúsky krištálu, priezračná voda rinúca sa dolu skalným bralom, zvončeky z vianočného stromčeka, malé dievčence pobehujúce okolo, držiac sa za ruky.

„Zbožňujem to slovo,“ pokračovala. „Nie je nič zábavnejšie ako výraz zračiaci sa v tvárach mužov, keď ho vyslovím. Občas si myslím, že to slovo vymysleli len kvôli jeho efektu.“

Odmĺčala sa a vzápätí sa opäť rozosmiala.

„Nevadí ti, že si ťa trochu doberám?“

„Nie, neprekáža mi to.“

Takmer som dodal, že si to vychutnávam, ale ovládol som sa.

„Ako sa voláš?“

„Fazil.“

„To je pekné meno.“

„A vy zrejme budete Hayat, počul som, ako vás oslovil čašník.“

„Vlastne celým menom sa volám Nurhayat, ale už od detstva ma každý volá Hayat.“

Čašník doniesol rakiju a meze. Hayat hanim rozložila po stole tanieru s veľkou dôslednosťou.

Pozrel som sa jej do tváre. Prúdilo z nej zrelé vyžarovanie, jas, ktorý by som krásou nenazýval; bolo atraktívnejšie ako krása, zahŕňalo v sebe nonšalantnosť, veselosť a trpký súcit objímajúci celé ľudstvo.

„Na čo sa tak pozeráš?“

Začervenal som sa. „Úplne som sa nechal uniesť myšlienkami,“ vyhrkol som, uhýbajúc jej pohľadu. Do pohárov s rakijou naliala vodu. „Prosím,“ povedala, „meze tu majú vynikajúce. Ale nenajedz sa príliš, nechaj si miesto aj na rybu.“

Meze boli naozaj veľmi chutné. Dlho som nepil alkohol, preto mi rakija rýchlo stúpila do hlavy. Dívajúc sa na Hayat hanim, pred očami mi preblysla scéna, ako tancuje v medových večerných šatách.

Krôčik po krôčiku sa o mne vypytovaním dozvedela všetko podstatné, skôr ako bola na stole ryba. Povedal som jej úplne všetko, aspoň myslím. Netuším, ako sa to stalo, lebo som o sebe vždy hovoril nerád. S veľkou dávkou zhovievavosti si vypočula, čo som mal na srdci, a vzápätí ma rukou pohladila po líci na znak porozumenia. Na chvíľu sme sa odmlčali. Jej mlčanie bolo jednoduché a zároveň výrazné rovnako ako jej veselosť. Pôsobilo upokojujúco, uvoľňovalo bolesť, liečilo. Tak som ho v tej chvíli vnímal.

Keď nám čašník doniesol rybu, povedala: „Pozerám len dokumentárne filmy.“ Myslel som si, že opäť žartuje, ale myslela to vážne.

„Prečo?“ spýtal som sa.

„Sú pútavé a veľmi zábavné,“ odvetila. „Skús sa nad tým zamyslieť, miliardy ľudí sú rozdelené do dvanástich znamení horoskopu, tisícky rokov skúseností ich naučili, že charakteristika ich druhu sa dá vtiesnať do dvanástich znamení, zatiaľ čo tu máme tristo tisíc druhov chrobákov a každý je iný. A s rybami je to podobné. Neveril by si, čoho sú schopné vtáky. A taký vesmír, záhadný a desivý... Na jednom kúsku,

jednom maličkom kúsku vesmíru objavili desaťtisíc galaxií. No ak už toto nie je zaujímavé, tak potom čo?!

Pri rozprávaní mala na tvári uštipačný, rozkošný úsmev, až by ste boli schopní uveriť, že Boh stvoril celý vesmír iba preto, aby potešil Hayat hanim, a tá si to patrične vychutnávala.

Potom šlo o Shakespearov verš *byť či nebyť*.

„V tom teda väzí celé tajomstvo ľudskej existencie – vo voľbe medzi životom a smrťou?“

„Pre mňa ten verš znamená nerozhodnosť,“ poznamenal som.

„Nerozhodnosť? Ľudia sú podľa mňa celkom rozhodní.“

„Rozhodní v čom?“

„Vedia byť rozhodní, čo sa týka napríklad hlúpych rozhodnutí. Pri pozeraní historických dokumentov si uvedomíš, že ľudská stupidita sa donekonečna opakuje.“

„Ale aké hlúpe rozhodnutia máte na mysli?“

„No tak, začni už jesť rybu,“ napomenula ma, akoby vôbec nezačula moju otázku. „Vychladne ti. Dáme si ešte rakiju?“

„Dobre,“ privolil som.

U čašníka objednala ešte po dve rakije.

Rozhodne to bola tá najlepšia spoločnosť k večeri, akú si človek mohol priať. Príbehy rozprávala inteligentným a pútavým spôsobom, so štipkou šarmu, ktorý ešte získaval na váhe jej ironickým opovrhovaním všetkými a všetkým vrátane nej samej. O témy pri našom stole nebola núdza.

Z literatúry nepoznala takmer nič. Nikdy nepočula o Faulknerovi, Proustovi ani o Henrym Jamesovi, ale vedela, že Hanibala v Kartágu porazil generál Scipio; že Július Cézar nosil počas bojov červenú pláštenku; že zemská kôra sa vznáša na pohyblivom ohnivom oceáne; že niektoré skokany lesné v zime zamrznú a pri páde sa im odlomia skrehnuté hnáty, prasknú ako čínsky porcelán, no na jar znova ožijú a cez leto sa doliečia; že leopardy sa ruvá s paviánmi; že termity každý večer vynášajú smeti a majú na to svojich vlast-